

Barcsay és tanítványai - vándorkiállítás*

Balogh László, Deim Pál és Konok Tamás

Manapság divat olyan képzőművészeti kiállításokat rendezni, amelyeken mesterek és tanítványaik együtt mutatják be munkáikat. Ez a jelenség öröm, mert ugyanakkor azt is tapasztalni, hogy manapság művészeti egyetemet végzett fiatal művészek már nem tartják feltétlenül fontos információnak, hogy ki is volt tanulmányaik során a mesterük.

Előjáróban azonban tisztáznunk kell egy fontos kérdést. Korábbi évtizedekben a Mester szónak kiemelt jelentősége volt, pl. a festészeti stúdiomok végzése során. A képzőművészetben ez azért döntő körülmény, mert legtöbb esetben meghatározza a fiatal művész indulását, sőt sok esetben egész pályáját, hogy kivel töltötte a legtöbb időt felsőfokú tanulmányai során. Ugyanakkor, hogy a képzés során van egy vagy két szakmai vezető tanár, de minden esetben a hallgatók sok más tárgyat is tanulnak, s ezek közé tartozott, tartozik a képzőművészképzés során a művészeti anatómia. Barcsay Jenőt az elmúlt évtizedekben végzett sok száz (!) művész nagy része mesterének tekinti, holott a szó fent ismertetett jelentésében Barcsay nem volt az, mert nem volt osztályvezető tanár, hanem a művészeti anatómia és tárgyábrázolás tantárgy tanára. Tanításának óriási hatását, szuggesztivitását, szemléletformáló erejét jelzi azonban, hogy növendékei jelentős része tehát az ő növendékének is tekinti magát, s a szó valóságos értelmében mesterének is tekinti. Kétségtelen azonban, hogy növendékei hosszú sorából valójában azok tekinthetnek magukat tanítványának, akik a főiskola után végigjárt művészi útjuk során közelítettek Barcsay szemléletéhez, egy olyanfajta konstruktivisztikus, geometrikus alapozottságú, jellemzően tiszta formavilág ars poeticáját vallva, amely valamikori professzoruk kifejeződésére is jellemző volt. Ilyen művészek is sokan vannak természetesen, de ezek közül is

arra a vándorkiállításra, mely jelen cikk kiindulását is jelenti, három olyan kiállítótársat választottak (a *Barcsay Jenő Képzőművészeti Alapítvány* alapítói, Barcsay Jenő jogörökösei, *Kónya Márta és Kónya Ferenc*, valamint az alapítvány kurátoriuma), akik - megítélésük szerint - nem csak művészetükben örökösei, továbbvivői e jeles piktúrának, de mindannyian emberi kapcsolatainkban is kitüntetettnek tekintették a Mesterhez való viszonyukat: *Balogh Lászlót, Deim Pált és Konok Tamást*. S mindehhez azonnal hozzá kell tennünk: a tisztelet, sőt nyugodtan állíthatjuk: a barátság kölcsönös volt, mert maga Barcsay is igen kedvelte, szerette, nagyra becsülte őket, s élete végéig szoros személyi kapcsolatban is volt mindhármójukkal.

Miként is jöhettek létre ezek a kapcsolatok? *Barcsay Jenő* 1900-ban született Erdélyben, a Mezőségben, Katona községben. 1910-ben került Kolozsvárra, a következő évben Szamosújvárra, majd a nagyenyedi Bethlen Kollégiumba. 1918-ban tesz érettségi vizsgát, majd főiskolai tanulmányait 1919 és 1924 között végezte, nagy nélkülözések közepette Budapesten. Nagyra becsült és általa is sokat emlegetett mesterei Rudnay Gyula és Vaszary János voltak. 1925-ben állított ki először. Már korábban tagja lett a Szentendrei Festők Társaságának, de csak 1929-ben járt először Szentendrén. A város döntően hatott festészete és élete későbbi alakulására. Hatott rá a táj, emlékeztette szülőföldjére, s részese lett a Vajda, Kassák által képviselt művészi tendenciák további alakításának, formálásának, teremtésének. 1945-ben hívták meg a Magyar Képzőművészeti Főiskolára az anatómia és szemléleti látszattan professzorának, 1946-ban kinevezték főiskolai tanárrá. Később világhírű könyve, a *Művészeti anatómia* először 1953-ban jelent meg. Először 1954-ben részesült Kossuth-díjban. Az oktató munka során is alap-

műveknek tekintett további munkái, az *Ember és drapéria* 1958-ban, a *Forma és tér* 1966-ban jelent meg. Negyedszázad oktatói munka után 1970-ben vonult nyugalomba – 70 évesen! –, de a főiskolával tovább őrizte eleven kapcsolatait, s egyre több időt töltött Szentendrén. Festői életművével együtt kiemelkedő építészeti környezethez kapcsolódó murális mozaikalkotásai, melyek közül 1966-ban készült az (akkori) budapesti Nemzeti Színház nagyméretű mozaik burkolata, valamint egy jelentős miskolci műve, az ottani egyetem terébe, valamint 1969-ben valósult meg a szentendrei Művelődési Ház és az Újpesti Fürdő számára készített nagyméretű mozaikmunkája. A műveiből összeállított szentendrei *Barcsay Gyűjtemény* mint állandó kiállítás 1978-ban jött létre. Ekkor kijelentette: „Szentendre nélkül nem tudnám elképzelni piktúrámat...” 1985-ben ismét elnyerte a Kossuth-díjat. 1988-ban hunyt el Budapesten, hamvai a Fiumei úti sírkertben nyugsznak.

Balogh László 1930-ban született *Szentendrén*. A történelem viharai (hadifogságban töltött hosszabb időt Németországban) és felkészülése késleltette főiskolai tanulmányait, amit 1951 és 1957 között folytatott, Konecsni György növendékeként. Barcsay Jenővel egészen fiatalon szoros kapcsolatba került – azon túl természetesen, hogy tanára volt a főiskolán –, amit segített szentendreisége, s festői vonzalmainak iránya. Első egyéni kiállítását 1964-ben rendezte a budapesti Fiatal Művészek Klubjában. Emblemikus tömörségű dinamikus szín- és formakapcsolatokból építkező művészete letisztult képi fogalmazást jelez. Életművét festészeti szempontból ítéljük meg jelentősnek, annak azonban szerves része grafikus munkásságának tág panorámája. Szentendrén él és dolgozik, szülővárosa díszpolgára. Munkácsy-díjas (2006), a Magyar Köztársaság Arany Érdemkereszt kitüntetés birtokosa (1994).

Deim Pál 1932-ben született ugyancsak *Szentendrén*. Hosszú felkészülés után 1958 és 1963 között volt a Képzőművészeti Főiskola hallgatója, ahol Ék Sándor és Pap Gyula is tanára volt, valóságos mestereinek azonban Vajda Lajost, Gadányi Jenőt tekinti, s természetesen Barcsay Jenőt, aki anatómiatanára volt. Első egyéni kiállítását 1965-ben rendezte a budapesti Mednyánszky Teremben. Festői munkásságával együtt jelentős képgrafikus és szobrászi életműve. A hetvenes évektől alakul ki személyes formavilága, melynek először szerves része az idolként megjelenő emberi alak. A figura és a tér, az organikus forma és a geometrikus szerkezet, a tudatosság és intuíció összegződik a csak rá jellemző motívum-struktúrákkal. Szentendrén él és dolgozik. A Magyar Művészeti Akadémiának megalakulása, 1991 óta tagja. Munkácsy-díjas (1985), kiváló művész (1991), s 1993-ban Kossuth-díjjal tüntették ki.

Konok Tamás 1930-ban született Budapesten. Győri gimnáziumi tanulmányai után a Képzőművészeti Főiskolán Bernáth Aurél növendéke volt 1948 és 1953 között, ahol Barcsay Jenő az anatómiatanára. A főiskola elvégzését követően csak dekoratőrként dolgozhatott. Fontos volt életében Rozsda Endre, Barta Lajos, Bálint Endre megismerése, akikkel később Párizsban is kapcsolatban állt. Barcsay Jenő ajánlásával

Fotó: Deim Péter

A Mester és Balogh László –
a háttérben Deim Pál

1957-ben Derkovits-ösztöndíjban részesült, s 1958-ban Párizsban tölthetett fél évet mint ösztöndíjas. 1960-tól Párizsban, majd a hetvenes évek elejétől Svájcban élt. Első önálló kiállítását Párizsban rendezte, 1960-ban. Letisztult formavilágú geometrikus absztrakcióra építő képi világa a hetvenes évek eleje óta jellemzi festészetét. Húsz évig nem állított ki Magyarországon, ami 1980-ban tört meg győri kiállításával. Kossuth-díjas (1998), a Széchenyi István Irodalmi és Művészeti Akadémia tagja (2004).

A vándorkiállítás anyaga, mely nagy örömeinkre több helyszínre eljut a Délvidéken is, kizárólag *szitanyomatokból* áll, melyek nagy része Szentendrén készült. A szitanyomás mint a képzőművészet egyik sokszorosító technikája a múlt század harmincas- negyvenes- éveiben jelenik meg az Egyesült Államokban, majd alkalmazásának nagy fejlődése a második világháború után indult el, amit elősegített, hogy így világhírű művészek munkáit sokszorosíthatták (Hans Arp, Josef Albers, Jackson Pollock, Roy Lichenstein, Andy Warhol, Victor Vasarely és mások). Magyarországon az első kísérletek a hatvanas évek közepén kezdődtek, s elterjedésükben döntő szerepe volt Kocsis Imrének (szintén Szentendrén élő művész, a Képzőművészeti Főiskola immár nyugalmazott tanszékvezető tanára), akinek segítségével – azon túl, hogy a technika oktatása része lett a főiskolai képzésnek – 1979-ben létrejött és megalakult a *Szentendrei Grafikai Műhely*, melynek keretében Lipták Mihály nyomómester segítségével azóta is folyik e technika alkalmazásával nyomatok készítése.

Barcsay Jenő figyelmét is fiatalabb szentendrei pályatársai irányították rá e technikára, ugyanis azon kevés művészek közé tartozott, akinek képi világa - konkrét képei - alkalmasnak mutatkoztak arra, hogy áttegyék őket szitatechnika általi sokszorosításra. Ismereteink szerint még életében és aláírásával – mintegy húsz szitanyomát született, amelyekből most e kiállításon tizennégy alapvető mű látható. Balogh László és Deim Pál szitanyomatai is a nyolcvanas évektől vannak jelen művészetünkben, de jelen kiállítás különlegessége, hogy Balogh legrégebbi munkája is csak 1995-ös, a legújabb 2011-ben készült, s Deim pedig egy korai munkája (Temető) mellett három vadonatúj, 2011-ben készült nyomatát mutatja

be. Konok Tamás igényes – esetében négyzet formátumú – nyomatai 1994-ben készültek.

A művek azért is különlegesek, mert mind a négy alkotónak – a mesternek és tanítványainak – szitanyomatai mintegy esszenciájukkal, attribútumaikkal, kompozíciójukkal, struktúrájukkal hordozzák művészetük lényegét, s ily módon a kiállításlátogatók közvetlen kapcsolatba kerülhetnek a XX. század magyar képzőművészetének egy kimagasló mestere és tanítványai műveivel.

A kiállítás anyaga egy-két fontos dokumentummal kiegészülve végighalad a Kárpát-medence több magyarlakta településén, felhívva a figyelmet a XX. és XXI. század magyar képzőművészetének kimagasló értékeire, melyeket mester és tanítványai állítanak elénk, s a sok helyszín egyben kifejezi azt az összetartozást, melyet a művészet teljesítményei csak erősíthetnek.

E tevékenységet a *Barcsay Jenő Képzőművészeti Alapítvány* fogja össze, szervezi és koordinálja. Az alapítvány gyökerei visszavezetnek a Barcsay Jenő halála utáni évre, amikor 1989-ben a művész húga, a mesterrel élő *Barcsay Erzsébet*, bátyja szándékait követve úgynevezett közérdekű kötelezettséghagyást tett. Ennek fő célja a Barcsay-életmű gondozása, emlékének ápolása, emlékhelyek kialakítása, kiállítások kezdeményezése, rendezése, s a Barcsayról elnevezett elismerések és díjak odaítélése. Egyrészt jutalomban részesülnek a képzésben kitűnt hallgatók (ennek odaítélése a Magyar Képzőművészeti Egyetem anatómia, rajz és geometria tanszékének a feladata, amelynek jelenlegi vezetője Kőnig Frigyes egyetemi tanár, volt rektor), másrészt évente egy-két fiatal művész pedig pályázat alapján Barcsay-díjban részesül, mely pénzjutalommal, oklevéllel, Csíkszentmihályi Róbert szobrászművész Barcsay-érmével jár együtt, valamint egy önálló kiállítás megrendezésének lehetőségével, melyben segítő partner a szentendrei Ferenczy Múzeum. Legutóbb Végh Júlia és Szakszon Imre festőművészek nyerték el a díjat, amelyet minden év január 14-én, a Mester születésnapján adnak át.

Barcsay-jutalomban, az alapítvány működésének eddigi 25 évében kb. százhatvan főiskolai hallgató részesült, Barcsay-díjat pedig eddig mintegy hatvan fiatal alkotónak ítélte oda a kuratórium, melynek elnöke jelenleg Kéri Ádám fes-

tőművész, nyugalmazott egyetemi tanár, tagjai pedig Balogh László, Deim Pál, Nagy Gábor festőművészek, valamint Kónya Ferenc, dr. Sütő Csaba és e sorok írója.

Az alapítvány fontos célnak tekinti, hogy a mester Művészeti anatómia könyve mindig elérhető legyen (ez a Corvina kiadóval való együttműködéssel sikeres is), de épp most vív küzdelmet azért, hogy a már teljesen elérhetetlen későbbi könyvei [az Ember és drapéria (1958), valamint a Forma és tér (1966)] ismét megjelenjenek. Viszont öröm, hogy az eredetileg a Magyar Képzőművészeti Főiskola által megjelentetett „Munkám, sorsom, emlékeim” című Barcsay-önéletrészlet a múlt évben az alapítvány hathatós

közreműködésével ismét megjelent és elérhető. Ez a mű sok új ismerettel gazdagítja az olvasót, akit foglalkoztat Barcsay Jenő élete és életműve.

Barcsay Jenő széleskörű festői életműve kiemelkedő értékű a XX. századi magyar képzőművészetben. Különös pólusok, hogy egyrészt megteremtette és világhírűvé tette a magyar művészeti anatómiát, amely a mély figurális rajztudás tankönyve is egyben, másrészt pedig apostola egy tiszta, igazi XX. századi geometrikus, puritán, ám mély szemléletre épített festészetnek, amely immár elfoglalta megérdemelt, kitüntetetten fontos helyét képzőművészetünkben.

Budapest, 2014. február

*Konok Tamás, Deim Pál, Balogh László és Kónya Márta
Barcsay-kiállítás a Haász Galériában, 2008. Fotók: Kónya Ferenc*

* A Barcsay Jenő Képzőművészeti Alapítvány 2012-ben indította útjára vándorkiállítását. Az Alapítvány és annak alapítói, a két jogörökös – Kónya Márta és Kónya Ferenc – fáradhatatlan szervező munkájának és nem utolsósorban önerejének köszönhetően Barcsay emléke tovább él, mint ahogy az Feledy Balázs írásából részletesen kitűnik. A jogörökösök kezdeményezésére Barcsay-könyvcsomagot juttattunk határon túli magyar intézményeknek. Eddig 26 iskolát és könyvtárat ajándékoztunk meg, így a szabadkai Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kart, és a zentai Bolyai Tehetséggondozó Gimnáziumot és Kollégiumot.

A Barcsay mester és tanítványai című vándorkiállítás Felvidék és Erdély után eljut a Délvidékre is az Aracs folyóirat szerkesztőségének szervezésében és Magyarország szabadkai Főkonzulátusának védnökségével. Szabadkán a régi városháza aulájában július 4–25., Zentán augusztus 1–14., Topolyán pedig augusztus 15-étől szeptember 12-éig lesz megtekinthető.

(A szerk.)